



## MOLINS HIDRÀULICS AL PRIORAT

[TEXT] Jordi Blay

[FOTOGRAFIES] Jordi Blay

En el marc del **Projecte Hidràulic**, inclòs en un programa europeu de caire cultural impulsat per la Diputació de Tarragona, vam tenir l'oportunitat des de la Unitat de Geografia de la URV d'obtenir una informació molt interessant sobre el patrimoni de molins preindustrials de les comarques de Tarragona. Per bé que l'objectiu no era estrictament històric sinó de recerca patrimonial i possibilitats d'actuació, ens va permetre determinar algunes de les característiques de l'activitat molinera en l'àmbit provincial, així com comprovar l'estat d'aquests edificis i dels seus entorns.

Els molins hidràulics preindustrials utilitzaven únicament la força de l'aigua com a energia. N'hi havia dos grans tipus, el fariner i el paperer. El fariner movia unes moles que, amb lleugeres adaptacions de la maquinària, podien permetre moldre altres productes, com ara arròs, sofre o guix. Era molt abundant, ja que en depenia l'alimentació bàsica de la població, i la seva propietat va ser durant molts segles exclusiva dels senyors

feudals o les ciutats. Pel que fa al paperer, la força de l'aigua es feia servir per moure unes maces o batans per fer la pasta de paper; aquesta funció de colpejar era la que es podia fer servir per als molins drapers i també en els martinets amb estris semblants. Els molins paperers, a diferència dels fariners, eren un negoci –no una necessitat– i la seva expansió va ser força posterior (segles XVIII i XIX). Tant els uns com els altres van arribar, amb més o menys canvis, fins al segle XX, però l'expansió de l'electricitat primer i el sorgiment de les fàbriques de farina o de paper després els va anar arraconant progressivament fins que van deixar de funcionar, almenys amb la tecnologia antiga, durant el primer terç del segle XX.

En el recompte del conjunt de les comarques de Tarragona es van reconèixer més de 300 molins amb restes clares, a més d'uns 200 més de documentats. D'aquests, corresponien al Priorat una quarantena de molins amb restes i una vintena més de documentats, però possiblement la xifra havia estat més alta. L'anàlisi de **documents històrics** ha de permetre anar situant la dimensió veritable d'aquest fet.

Malgrat que el Priorat mai ha tingut un gran nombre de població que justifiqués un gran desenvolupament de l'activitat molinera, el cert és que sorprèn la quantitat de molins que hi ha hagut, tot i acceptar que no tots van funcionar al mateix moment. I és que el Priorat té alguns factors clarament favorables a l'establiment de molins: **aigua contínua i de bona qualitat i dispersió de la població en múltiples nuclis que necessiten tenir un molí a la vora**. En canvi, altres factors no ho són tant: poca adequació dels sòls al conreu de cereal, **baixa densitat** de població i, en el cas del paper, **dificultat de comunicacions amb la costa**. Una ullada al mapa de molins del Priorat dibuixa diverses zones de **concentració al llarg dels rius principals i sobretot dels trams amb major continuïtat de cabal, com ara el Montsant des d'Ulldemolins fins a Cabacés, l'entorn de Siurana i la riera de Marçà-Capçanes, per bé que pràcticament cada poble n'havia tingut**.

Tot i que per la construcció o per altres aspectes tècnics no n'hi ha cap que puguem qualificar d'excursionista, sí que hi ha tota una sèrie de molins que tenen una

singularitat marcada, bé sigui pel seu estat de conservació, la seva magnitud, la seva història o sovint la seva ubicació en entorns de gran bellesa. Podríem anomenar, per exemple, els Molins d'en Salvat, sota mateix de Siurana, al límit del nivell de l'embassament i que, malgrat l'estat de les restes, encara permeten fer-se una idea de la seva importància; o bé els molins de Cabacés, amb un casal magnífic parcialment enrunat i a la vora un petit molí de guix amb una de les poques rampes per conduir l'aigua que hi ha a les comarques de Tarragona; la curiosa construcció que acompanya el molí de la Vilella Baixa; la magnitud i varietat d'usos del Molí de Marimon, a Torroja; la història d'Escaladei, lligada al Molí de Bardina, a Torroja, o al Molí dels Frares de Poboleda; els singulars molins de la riera de Marçà, com ara el molí paperer de l'Antò, o els molins de la Pallissa i de l'Antònia, situats en indrets de gran bellesa. També cal remarcar els diversos molins d'Ulldemolins, que van acabar donant nom al poble, amb algu-

nes ubicacions espectaculars al congost del Montsant, i els molins –el del Vilà i el del Mig– dins de balnes a Margalef.

Tots aquests molins, i els que no s'han esmentat, es troben, amb rarses excepcions, en un estat d'abandonament i degradació progressius que fa tèmper pel futur de les seves restes. La dificultat d'inversió, l'escassa consciència del seu valor patrimonial, la seva ubicació en indrets de difícil accés i altres factors fan que qualsevol intervenció sigui difícil. Però creiem que no hauria de ser així. Els molins han tingut i tenen, de fet, una **importància cultural innegable**. Van tenir un **pes molt fort en la societat tradicional**, que es reflecteix en la seva presència en múltiples qüestions de la vida quotidiana: **l'aigua i els seus conflictes**, la producció de **farina**, bàsica com a element alimentari, els múltiples **usos** que han tingut, el **paper de control** social i econòmic local que havien exercit els propietaris, els **treballs** propis i els induïts, els **casals dels molins** com a



elements arquitectònics característics, el **llenguatge** lligat als molins... Val la pena, doncs, **recuperar-ne la memòria i si és possible les restes o almenys l'entorn**, no només pel seu interès arquitectònic, que de vegades és ben petit, sinó pel **reflex de tots aquests elements**. I no oblidem que el molí va ser, durant molt de temps, **el giny tècnicament més complex de tots**, l'expressió màxima de la tecnologia preindustrial. ■



La fotografia principal correspon a la bassa del molí Montlleó situat a Porrera, la fotografia de la part superior de la pàgina la maquinària d'un molí, a l'esquerra el molí de la Vilella Baixa i la fotografia de damunt és el molí Marimon de Torroja.